

De dans om de referendumgelden

Wie campagne wil voeren rond het Oekraïne-referendum, kan subsidie krijgen. Het loopt storm met aanvragen. Terwijl eigenlijk niemand wijzer wordt van die versnippering. Door

BART DIRKS; JEROEN VISSER

Alptekin Akdogan, fanatiek twitteraar, houdt zijn agenda dit voorjaar een aantal weekends leeg vanwege het Oekraïne-referendum op 6 april. Op zaterdagen wil hij folders uitdelen in winkelcentra, op zondagen wil hij ze huis-aan-huis bezorgen. Op zijn flyers zal een neutrale oproep staan om vooral te gaan stemmen, voor of tegen.

'Mijn drijfveer is niet het associatieverdrag, maar het referendum', zegt de 34-jarige Utrechter. Dat is een prachtig middel om je stem te laten horen.'

Vandaag krijgt Akdogan te horen of hij voor dat plan 3.500 euro krijgt van de referendumcommissie. Die commissie beoordeelde tot dusverre de subsidieaanvragen van 160 organisaties en particulieren. Zij willen, elk op hun eigen manier, campagne voeren rond het Oekraïne-referendum.

Drie soorten campagnes worden financieel ondersteund: voorstanders, tegenstanders en neutrale, 'opkomstbevorderende' campagnes. Individuen kunnen maximaal 5.000 euro aanvragen, organisaties maximaal 50.000 euro. Er volgen na deze week nog meer subsidierondes tot het budget op is.

In totaal is er 2 miljoen euro beschikbaar. Niet overdreven veel, gezien de ervaringen rond het referendum voor de Europese Grondwet in 2005. Destijds vroegen particulieren en rechtspersonen samen 7,3 miljoen euro subsidie aan, terwijl er slechts 1 miljoen beschikbaar was. Onder de gelukkigen bevonden zich toen

Bolswards Belang (7.608,25 euro voor advertenties in huis-aan-huisbladen), de stichting Groep Wilders (37.638 euro voor de Referendum TourNEE 2005) en de stichting Loesje (17.767 voor gratis ansichtkaarten).

Net als in 2005 is het nadrukkelijk niet de bedoeling dat het geld wordt 'opgesoupeerd' door een handvol campagnes, aldus oud-staatssecretaris Medy van der Laan, de voorzitter van de referendumcommissie. De subsidiepot van 2 miljoen wordt verdeeld tussen voorstanders (7 ton), tegenstanders (7 ton) en de neutrale campagnes (6 ton). De onderliggende verdeelsleutel is nóg verfijnder: 80 procent van het budget is voor organisaties, 20 procent voor particulieren.

Wat wordt u wijzer van die versnippering? Weinig, vreest campagnestrateeg Kay van de Linde. 'De boodschap is niet helder als allerlei clubjes op hun eigen manier voor dan wel tegen campagne voeren. Hoe duidelijker het contrast is tussen ja en nee, hoe beter.'

Ook de campagnevoerders vinden de versnippering een probleem. De mogelijkheden met een budget van maximaal 50.000 euro zijn wel erg beperkt, aldus Bart Nijman van GeenPeil, initiatiefnemer van het referendum. 'Reclamespotjes uitzenden kost al gauw enkele tonnen. Met dit budget ligt zelfs een landelijke bushokjescampagne buiten ons bereik. We hadden als initiatiefnemer graag een echt landelijke campagne gevoerd, temeer omdat wij een neutrale opkomstcampagne willen voeren.'

De woordvoerder van de referendumcommissie benadrukt dat de subsidie is bedoeld om het maatschappelijk debat te stimuleren. 'Het is maar de vraag of dit met reclamespotjes het geval is.'

Het nee-kamp wordt gedomineerd door SP, PVV en GeenStijl. De dubbelrol van het weblog is verwarrend. Om de campagne voor het referendum af te dwingen, voerde GeenPeil (een initiatief van GeenStijl, Burgercomité-EU en Forum voor Democratie van Thierry Baudet) vorig jaar campagne tegen het verdrag. Dat zou de opmaat zijn voor een EU-lidmaatschap voor Oekraïne' en 'een oorlog met Poetin binnen de invloedssfeer van de EU halen'.

Nu het eerste doel bereikt is, heeft GeenStijl zich opgesplitst: stichting GeenPeil gaat een neutrale opkomstcampagne voeren. GeenPeil ondersteunt ook individuen als Alptekin Akdogan met hun subsidieaanvraag. 'Alleen was me dat niet gelukt', zegt hij. 'De flyers die ik wil gaan uitdelen, kan ik met mijn subsidie bestellen bij GeenPeil.'

De ja-campagne wordt tot nu toe gedomineerd door D66 en Stem voor Nederland, een nieuwe organisatie van Joshua Livestro van het conservatieve weblog Jalta.nl, en voormalig PvdA-voorzitter Michiel van Hulten. Opvallend genoeg haalde het ja-kamp geld op uit het buitenland. De Open Society Foundations van de Hongaars-Amerikaanse miljardair George Soros doneert 200.000 euro aan Stem Voor Nederland.

Wat weer tot felle reacties leidde bij GeenStijl. 'Dit bevestigt het ultieme argument van GeenPeil: de kiezer heeft niets meer in te brengen als ingehuurde waterdragers de Europese democratie volpompen met polonium door geopolitieke belangen te behartigen voor zakken met geld.'

Tegenkampen hebben het bij referenda gemakkelijker dan voorstanders, analyseert Kay van der Linde. 'Mensen houden het graag bij het oude. De grote valkuil van het ja-kamp is dat ze het heel

rationeel gaan benaderen. Maar je stemt uit emotie. Het nee-kamp heeft angst als emotie. Het ja-kamp moet het vooral niet over Oekraïne hebben, dat is ver weg, onbekend, dicht bij Rusland. Ze moeten het juist nationalistisch maken: een nee-stem is een stem tegen Nederland. Je moet het nee-kamp in het defensief duwen.'

Dat lukt mondjesmaat. Zo werden de bloggers van GeenStijl afgeschilderd als 'vriendjes van Poetin' en werd het gerucht de wereld in geholpen dat GeenPeil geld zou krijgen van het Kremlin.

De grote afwezige in de kampen die u zullen bestoken? Het kabinet. Premier Rutte heeft gezegd dat hij geen campagne wil voeren. 'Dat doet me denken aan vlaggetjes en verkiezingen en die hebben we pas in 2017. Ik ga nu echt niet folders uitdelen op terrassen, daar bereik je niets mee.' Wel gaan hij en de ministers het verdrag 'uitleggen' (lees: proberen mensen in het ja-kamp te krijgen).

Campagnestrateg Van de Linde begrijpt die terughoudendheid wel. Hij vermoedt een 'politieke reden' achter die versnippering van de subsidiepoten. 'Het is verdeel en heers, want het kabinet zit in zijn maag met het referendum, zo midden in het EU-voorzitterschap van Nederland.'

Aanstaand folderaar Alptekin Akdogan hoopt dat 50 procent van de Nederlanders gaat stemmen. 'Politici moeten niet bang zijn voor hun burgers. In Zwitserland stemden de mensen tegen een quotum voor asielzoekers, dat had niemand verwacht.'

VOOR

Stem voor Nederland

Wie: Michiel van Hulten, Brussels lobbyist en voormalig PvdA-voorzitter, en Joshua Livestro van conservatief discussieplatform Jalta.nl

Budget: 200.000 euro van George Soros, aanvraag voor 50.000 bij referendumcommissie

Boodschap: 'Het verdrag is beter voor Oekraïne en beter voor Nederland. Het is goed voor de handel, goed voor de mensenrechten, goed voor de stabiliteit aan de rand van Europa en het is goed voor de democratie.'

Vorm: 'We voeren een allround campagne zoals we die kennen: via kranten, sociale media, op straat en via een website die we op 1 februari lanceren (stemvoor.nl).'

D66

Wie: Tweede Kamerlid Kees Verhoeven

Budget: 50.000 uit de partijkas, subsidie aangevraagd bij referendumcommissie

Boodschap: '95 procent van het verdrag gaat over handel. Die handel is goed voor Nederland. Maar het gaat er ook om dat we tegen Oekraïne kunnen zeggen: neem de waarden van Europa over, pak die corruptie aan, verdedig de homorechten. Daarnaast wil D66 ook campagne voeren voor een hoge opkomst.'

Vorm: 'Er komt een speciale D66-campagnewebsite met informatie over het verdrag, de 'mythes' erover en D66-standpunten. Ook gaan de Kamerleden actief in debat in de weken voor het referendum. 'We zeggen overal ja op.'

TEGEN

Forum voor Democratie

Wie: publicist en jurist Thierry Baudet

Budget: 50.000 euro aangevraagd bij referendumcommissie

Boodschap; 'Het verdrag is allereerst slecht voor Oekraïne zelf. Het land verkeert in een burgeroorlog en staat economisch

op klappen. Met het verdrag verdwijnt ook nog eens de economische levensader van Oekraïne, de handel met Rusland. Het land wordt blij gemaakt met een dode mus, want een lidmaatschap van de EU zit er niet in. En straks zullen Europese producten de lokale producten ook nog eens wegconcurreren. Je kunt alleen maar concluderen dat Oekraïne het slachtoffer is van de imperialistische politiek van de EU.'

Vorm: 'Een internationale conferentie op een A-locatie zoals het Vredespaleis waar internationale experts en hoogleraren voor en tegen het verdrag hun visie geven. Wij willen diepgang en inzicht geven om de discussie op een hoger plan te brengen.'

SP

Wie: Tweede Kamerlid Harry van Bommel

Budget: 'Zoveel als nodig.'

Boodschap: 'Oekraïne is zelf enorm verdeeld. Door het verdrag zal het land verscheuren. We willen juist stabiliteit aan de rand van Europa en hiermee krijgen we een verscheurd land aan de Europese grens. Volgens het verdrag bestaat er 'krachtige steun' in Oekraïne voor de EU, maar dat is een leugen. Slechts een deel van het land steunt deze koers.'

Vorm: 'Natuurlijk komen er radiospots, flyers en een goede slogan, maar ons krachtigste wapen zijn onze eigen mensen. Wij hebben zeven landelijke sprekers die op regionale conferenties campagneleiders trainen. Die scholen dan weer onze lokale vrijwilligers. In totaal hopen we 1.750 SP'ers op straat te krijgen. Uiteindelijk overtuig je mensen met mensen.'

Burgercomité-EU

Wie: Pepijn van Houwelingen

Budget: 50.000 euro aangevraagd

Boodschap: 'De EU-instituties krijgen hiermee weer meer bevoegdheden. Militaire samenwerking, financiële steun, het overnemen van de wetgeving, op al deze terreinen krijgt de EU straks weer bevoegdheden. Oekraïne moet veel wetten overnemen, zonder dat ze zelf lid zijn en ook als de Oekraïners daartegen zijn. Ze moeten het zelfs in Brussel melden als ze wetgeving veranderen. Dat is je reinste kolonialisme. Je ziet de hele EU-logica weer terug in het verdrag. Oekraïne moet wetgeving overnemen, ook als de bevolking straks tegen is.'

Vorm: 'Boekje in de winkels over waarom het verdrag een slechte zaak is. Flyers, interviews met experts die tegen het verdrag zijn online publiceren, grote advertentie in de krant op de dag voor het referendum.'

GeenStijl

Wie: Bart Nijman, blogger van GeenStijl

Budget: 50.000 euro aangevraagd

Boodschap: 'Brussel komt er na elke crisis onmachtiger uit, dat zie je nu weer met de vluchtelingen crisis. De EU bedacht een groot plan voor het herverdelen van 160 duizend vluchtelingen en in de praktijk zijn 300 Eritreeërs met een handdruk van Europese leiders tijdens een fotomoment op het vliegtuig naar Zweden gezet. En ondertussen gebeurt er niets. Zo heb je niets aan de Europese idealen. We hebben het Oekraïne-verdrag aangegrepen omdat we een discussie willen over de EU. Het is echt een kapstok. Als ik een referendum over de derde Griekse borgstelling had kunnen organiseren, dan had ik 500 duizend handtekeningen in twee dagen verzameld. De boodschap is: EU, pas op de plaats, even afremmen en luisteren naar het volk.'

NEUTRAAL

Stichting GeenPeil

Wie: Bart Nijman, blogger van GeenStijl

Budget: 50.000 euro aangevraagd met deze stichting, alsmede 50.000 via de Stichting Ter Bevordering Democratie van Frank van Dalen (VVD) die ook een aanvraag indiende bij referendumcommissie. Tot nu toe is 39.000 euro opgehaald via crowdfunding.

Boodschap: 'Het doel is te zorgen dat de uitkomst geldig is. Als het aan mij ligt gaan we voor 50 procent opkomst of meer, dan maak je alle argumenten dat het niet representatief zou zijn, onschadelijk. Wat de uitslag wordt, interesseert me oprecht niet.'

Vorm: GeenPeil stuurt 1.500 vrijwilligers ('Leger des Peils') aan die vanaf medio maart campagne voeren voor een hoge opkomst. Ze organiseren debatavonden en gaan met campagnemateriaal de straat op.

Hier draait het om

Op 6 april mag u stemmen voor of tegen goedkeuring van het associatieverdrag tussen de Europese Unie en Oekraïne. Dit referendum is afgedwongen door GeenPeil, dat ruim 400 duizend handtekeningen verzamelde. Met het verdrag gaan de EU-landen en Oekraïne nauwer samenwerken op politiek, cultureel en economisch gebied. Tweederde van de afspraken gaat over handel, zoals het wegnemen van importsubsidies. Ook beloven beide partijen hun veiligheidsbeleid af te stemmen, corruptie en mensensmokkel aan te pakken en te streven naar visumvrij reizen.

De EU heeft ook associatieverdragen met bijvoorbeeld Macedonië, Israël en Chili. De inhoud is nooit hetzelfde. In het verdrag staat niet dat Oekraïne EU-lid kan worden.

Het referendum is pas geldig bij een opkomst van 30 procent. De

regering kan de uitkomst hoe dan ook naast zich neerleggen; het betreft een raadgevend referendum. Als de meerderheid tegen het verdrag stemt en de regering niet instemt met het associatieverdrag, kan het niet in werking treden. Nederland heeft nog niet geratificeerd. Wel zijn delen van het verdrag al in werking getreden, vooruitlopend op ratificatie en na instemming van de regeringsleiders.

De referendumcommissie bestaat uit:

Medy van der Laan (voorzitter), oud-staatssecretaris voor Cultuur en Media, sinds 1 september 2015 voorzitter van Energie-Nederland

Ruud Koole, hoogleraar politicologie (Universiteit Leiden)

Aletta Blomberg, bijzonder hoogleraar rechtshandhaving (Erasmus Universiteit Rotterdam)

Willemien den Ouden, hoogleraar staats- en bestuursrecht (Universiteit Leiden)

Reint Jan Renes, lector crossmediale communicatie in het publieke domein (Hogeschool Utrecht).